

lar, mescidler ve hastahanelerle süsledi. Kahire'ye döndüğünde oğlu Ahmed'i Kerek'e emir tayin etti, orada bulunan nâibe de oğlunun eğitimi ve yetiştirmesi görevini verdi. Muhammed b. Kalavun'dan sonra yerine oğlu el-Mansûr Seyfeddin Ebû Bekir sultan olduğunda (1341) Kerek'te bulunan Emîr Ahmed de kendi adına biat almaya başladı ve biatlar aratınca Kerek'ten başka Gazze ve Kudüs'te de hutbeler onun adına okunur oldu. Aynı yıl en-Nâsır Şehâbeddin unvanıyla tahta çıkan Emîr Ahmed devleti Kerek'ten yönetmek istedî. Kahire'deki devlet ileri gelenleri idarenin uzaktan yürütülemeyeceğini söylediler ve onu başşehre çağırdılar. Şehâbeddin Ahmed Kahire'ye gitmişse de kısa bir süre sonra Kerek'e döndü; bunun üzerine devlet adamları kardeşi İsmâîl'e biat ettiler (1342). Yeni sultan el-Melikü's-Sâlih İmâdüddin İsmâîl, ağabeyi Ahmed'e Kahire'ye bağlı olmak şartıyla çok sevdiği Kerek'i çevresiyle birlikte kendisine bırakabileceğini bildirdi; ondan olumlu cevap gelmeyeince şehir ve kale kuşatıldı. Yeni sultan ayrıca Kerek'e götürülen saraya ait kıymetli eşya ile sultanlık alâmetlerini de geri istiyordu. Neticede mücadeleyi kaybeden Ahmed öldürüldü (1344). Devleti büyük sıkıntıya sokan bu önemli hadiseden sonra veba salgınının da çıkması yüzünden Kerek ve civarındaki halk başka yerlere göçtü. O yıllarda bölgeyi gezen İbn Battûta nüfusun azlığını bu hastalığa bağlar ve halkın bahçe ve tarlalarda çalışamayıp göç ettiğini anlatır.

Kerek'in önemli bir özelliği, Kahire'den uzak tutulmak istenen yüksek seviyedeki devlet yöneticilerinin sürgün yeri olarak kullanılmasıydı. Bîlhassa Bahri Memlükleri'nin son dönemlerinde Berke, Berkuk, Tanboğa, Çerkez Halil, Akboğa gibi emî-

ler burada yıllarca tutuklu kaldılar. 1376 yılında hacca niyet eden el-Melikü'l-Eşref Nâsırüddin II. Şa'bân, geride kalan emîrlere fitneye alet olmasına diye Kalavun sülâlesinden gelenlerin hepsini Kerek Kalesi'nde zorunlu ikamete tâbi tuttu. 1388'de ez-Zâhir Seyfeddin Berkük da sultanattan uzaklaştırılmış Kerek'e gönderildi ve ikinci defa tahta çıkışına kadar iki yıl orada kaldı.

1517 yılında bölge Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine girdi. Evliya Çelebi'nin yazdığına göre Kerek'te yaşayan Araplar, Yavuz Sultan Selim'e gelerek kalenin ve şehrin anahtarlarını teslim etmişlerdir. Şehir ve kale hakkında bilgi veren Evliya Çelebi Katrâne Kalesi'ni Kerek'ten bakıp gördüklerini de anlatır. Kerek ve Katrâne hac yolu üzerinde oldukları için Hicaz demiryolu aynı güzergâhı takip etmiş ve Katrâne'de bir istasyon yapılmıştı. Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrâhim Paşa'ya karşı Şam ve Filistin'de ayaklanma başladığında isyancılar Kerek'te toplandılar; ancak İbrâhim Paşa kaleyi ele geçirince hepsini kılıçtan geçirdi (1834). Daha sonra bölgedeki kabilelerin çatıştığı sorunlar yüzünden burası mutasarrıflık merkezi haline getirilerek Şam vilâyetine bağlandı (1893) ve yeniden imar edildi. 1910 yılında Kerek bölgesinde nüfus sayımı yapıldı, alınan sonuçlara göre vergi tahsili ve askere çağırma işlemlerine geçildi. Fakat bu durum halkın tepkisine yol açtı; Kerek'in en meşhur ailesi olan ve uzun süre buranın zaîmîğinde bulunan Mecâlîler, Katrâne çevresindeki bedevîlerle birlikte isyan ettiler; isyan Cebelidûrûz'dan gönderilen askerler tarafından bastırıldı. Osmanlı Devleti'ne bağlı olduğu son dönemde Kerek Suriye vilâyetinde Maan sancağının merkeziydi. Günümüzde Ürdün'de bir muhafaza merkezi olan

şehrin çevresinde planlı biçimde tahıl ve sebze tarımı yapılmaktadır. Ürdün halkı başlıca gıda ihtiyacını bu bölgeden karşıladığı gibi ürünler komşu Arap ülkelerine de ihraç edilmektedir. 1999 verilerine göre Kerek'in nüfusu 196.980'dir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Dahiliye Nezareti, Siyasi, nr. 86/4-1; 86/4-2; 86/4-3; İbn Battûta, *Tuhfetü'n-nüzzâr*, Kahire 1322, I, 28, 80; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XIII, 260-270; XIV, 69, 201-212; İbnü'l-Furât, *Târih* (Inş. K. Züreyk – Neclâ İzzeddin), Beirut 1939-42, VII, 22, 54, 160; VIII, 119; Makrîzî, *es-Sü'lük*, I, 534-581, 595, 614, 625, 685, 760, 768; II, 47, 119, 774; İbn Taqrîberdî, *en-Nüçümü'z-zâhire*, VII, 54-87, 194, 272; VIII, 240; IX, 35, 164; X, 34, 72, 197; XI, 349; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IX, 581-582; *Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye*, İstanbul 1326, s. 659; F. M. Abel, *Géographie de la Palestine*, Paris 1938, II, 418-419; Mustafa Murâd ed-Debbâg, *Bilâdûnâ Filis-tîn*, [baskı yeri yok] 1405/1985, I/2, s. 523-543; Yusuf Dervîş Gavâniye, *İmâretü'l-Kerek el-Eyyûbiyye*, Amman 1980, tür.yer.; a.mlf., et-Târi-hu's-siyâsi li-şarkî'l-Ürdün fi'l-âşri'l-Memlûki: *el-Memâlikü'l-bâhriyye*, Amman 1982, tür.yer.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, II, 324-330, 392-393; III, 183-184, 187-198; Ufuk Gülsoy, *Hicaz Demiryolu*, İstanbul 1994, s. 235-237; Fr. Buhl, "Kerek", IA, VI, 583-584; D. Sourdel, "al-Karak", EI² (Ing.), IV, 609.

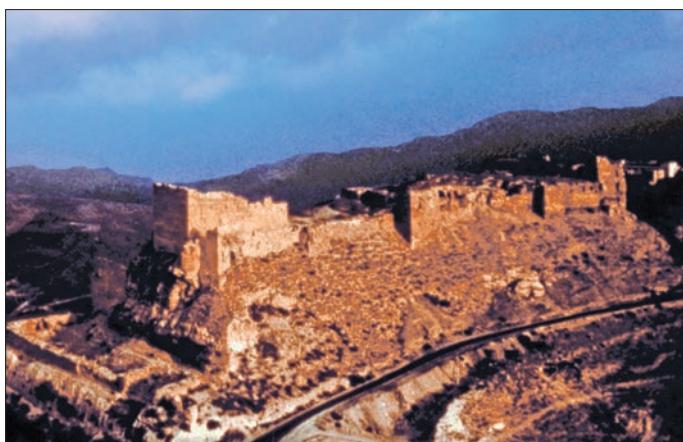
 MUSTAFA L. BİLGİ

KEREKİ, Burhâneddin برهان الدين الكركي

Ebû İshâk Burhânuddîn İbrâhim
b. Mûsâ b. Bilâl el-Kerekî
(ö. 853/1449)

Kıraat ve nahiv âlimi.

776'da (1374) Ürdün'ün doğusundaki Kerek'te doğdu. Kur'an'ı hifzederek başladığı tahsil hayatı boyunca pek çok eser ezberledi. Hadiste Zeynüddin el-İrâkî'nin *el-Elifiyye*'si, nahiye İbn Mâlik'in *el-Elifiyye*'si ile İbnü'l-Hâim'in *Nazmü ķavâ'idî'l-i'râb'*, kiraatte Şâtîbi'nin *eş-Şâtîbiyye* diye anılan *Hîrzü'l-emâni*'si onun ezberlediği ve bazılarını bizzat müelliflerinden arz yoluyla okuduğu eserler arasında yer alır. Yetiştiği dönemde birer ilim merkezi olan Kudüs, Kahire, Şam, Halîl gibi şehirlere giderek başta kiraat olmak üzere serif-nahiv, mantık, fıkıh, hadis gibi alanlarda öğrenim gördü. Şehâbeddin İbn Müsbit ve Sirâceddin İbnü'l-Heâs'ten kiraat-i seb'ayı, Şemseddin Ebû Abdullâh Muhammed b. Osman'dan kiraat-i aşereyi okudu. *eş-Şâtîbiyye*'yi Fahreddin el-Bilbîsî gibi hocalara arzettikten sonra zamanla kiraat ilmindeki yetişmişliğiyle meşhur oldu.

Kerek Kalesi –
Ürdün

KEREKİ, Burhâneddin

Hac görevini yerine getiren Kerekî çetili zamanlarda Kahire'ye gidip geldi ve 808'de (1405) oraya yerleştii. Bir ara Emîrû'l-cüyüs karşısında bir iş yeri açtıysa da ticareti bırakarak kadılık ve öğretim görevlerinde bulunmayı tercih etti. Abdurrahman b. Ömer el-Bulkîn'nin ardından Kahire'de, daha sonra da Menûf'ta (829/1426) kadılık yaptı, ayrıca Kur'an ve kiraat okuttu, ibn Nasrullah Medresesi'nde ders verdi. Kerekî daha çok kiraat ve Arap dili konularında tedrisatta bulundu. Bilbîs'te ve diğer bazı yerlerde Şehâbeddin b. Esed, Zeynûddin Abdülğânî el-Heytemî ve Burhânüddin el-Fâkûsî gibi şahsiyetler ondan kiraat-i seb'a okudular. Ayrica Cemâleddin el-Bedrânî'nin 826 (1423) yılında Saîdû's-suadâ Hankahî'nda ondan *Şâhih-i Buğâri*'yi okuduğu bildirilmektedir. Kerekî 11 Ramazan 853'te (29 Ekim 1449) Kahire'de vefat etti. Sehâvî, Kerekî'nin değerli bir âlim, onde gelen bir kiraat ve Arapça üstadı olduğunu belirtmiş, ancak ahlâkî bakımdan ilim adamı kişiliğine sahip bulunmadığını, sözlerinde mübalağalı ifadeler kullandığını, İbnü'l-Cezerrî'nin hocalarından birinden kiraat aldığı şeklindeki iddiası sebebiyle ağır bir şekilde eleştirdiğini ileri sürmüştür.

Eserleri. Kerekî'nin kaynaklarda zikredilen, çoğu günümüze ulaşmamış olan eserleri şunlardır: 1. *el-İs'âf fi ma'rife-i'l-kağı'ı ve'l-isti'nâf*. Müellif, bir cilt olduğu zikredilen eserini *Lağzatü'l-ṭarf fi ma'rifi'ı'l-vakf* adıyla ihtisar etmiş, daha sonra bu iki eserin yarısı kadar bir hacimde aynı konuyu yeniden kaleme almış ve buna da *et-Tavassuť beyne'l-lažzi ve'l-is'âf* adını vermiştir. 2. *el-Āletü fi ma'rifi'ı'l-fethi ve'l-imâle*. Bir nûshası Dârû'l-kütübîz-Zâhirîyye'de (nr. 346) bulunmaktadır (Salâh M. el-Hiyemî, I, 113-114). 3. *Dürretü'l-kâri'i'l-mecîd fi aħkâmi'l-kirâati ve't-tecvîd*. 4. *Hallü'r-remz fi vakfi Hamza ve Hisâm 'ale'l-hemz*. 5. *Nüket 'ale's-Şâtībiyye*. 6. *Umdetü'l-muħâşili't-tamâm fi mezâhibi's-seb'ati'l-a'lâm*. Büyükkçe bir cilt olduğu belirtilen eser kiraat-i seb'a dairdir. 7. *Şerhu'l-Elfiyye*. İbn Mâlik'in *el-Elfiyye*'sinin şerhidir. 8. *İ'râbü'l-muħâşîl*. Kur'an-ı Kerîm'in i'rabıyla ilgili olup Hucurât sûresini ve ondan sonra gelen sûreleri ihtiya etmektedir. 9. *Mirkâtu'l-lebîb ilâ 'ilmi'l-e'ârib*. 10. *Şerhu'l-fuşûli'l-ħamsîn*. İbn Mu'tî'nin *el-Fuşûlî'l-ħamsûn* adlı eserinin ilk yarısının şerhidir. 11. *Muħtaṣaru'r-Ravża*. Nevevî'nin *Ravżatü'l-ṭâlibîn*'i üzerinde ribâ bahsine kadar yapılmış bir ihtisar çalışması olup bir nûshası

Musul'da Mektebetü'l-evkâfi'l-âmme'de (nr. 9/34) bulunmaktadır (Sâlim Abdürrezâk Ahmed, III, 65). 12. *Şerhu Tenkihi'l-Lübâb*. İbnü'l-Mehâmîl'nin *Lübâbü'l-īfîk* adlı eseriyle ilgili olarak İbnü'l-İrâkî'nin *Tenkihi'l-Lübâb* adıyla yaptığı ihtisar çalışmasının hac bahsine kadar olan kısmının şerhidir.

Brockelmann, Burhâneddin el-Kerekî'ye *Fetâvî Feyzîyye* adıyla bir eser nisbet etmişse de (Brockelmann, II, 210) bu eserin müellifinin İbnü'l-Kerekî diye tanınan Ebü'l-Vefâ Burhâneddin İbrâhim b. Abdurrahman (ö. 922/1516) olduğu anlaşılımaka (Zîrikî, I, 39), Kitabın bulunduğu Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki fiş bilgileri de (meselâ bk. Yenicami, nr. 649, 650, 651; Ayasofya, nr. 1574) bunu teytit etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sehâvî, *ed-Dau'ü'l-lâmi'*, I, 175-178; a.mlf., *et-Tibrü'l-mesbûk*, Kahire, ts. (Mektebetü'l-külliyyâti'l-Ezherîyye), s. 272-274; Sütüti, *Nâznmü'l-īkyân* (nr. Philip K. Hitti), New York 1927, s. 29-30; *Kesfü'z-zunûn*, I, 85, 148, 154, 453, 649, 686, 742, 929; II, 1269, 1541-1542, 1547-1548, 1657, 1911; Tûneki, *Mu'cemü'l-mušannîfîn*, Beyrut 1344/1925, IV, 446-448; Brockelmann, GAL, II, 210; *Suppl.*, II, 205-206; *İzâhu'l-meknûn*, II, 124; Zîrikî, *el-A'lâm*, I, 39, 71; Kehâle, *Mu'cemü'l-mu'ellîfin*, I, 118; Sâlim Abdürrezâk Ahmed, *Fihrisü mahâķûtâti mektebetü'l-evkâfi'l-âmme fi'l-Mevâşîl*, Bağdad 1396/1976, III, 65; Salâh M. el-Hiyemî, *Fihrisü mahâķûtâti dâri'l-kütübîz-Zâhirîyye*: "Ulûmu'l-Kur'an, Dīmaşk 1403/1983, I, 113-114; Hasan Yûsufî Eşkûrî, "İbrâhim Kerekî", DMBî, II, 525-526.

 TAYYAR ALTIKULAÇ

KEREKİ, Muhakkîk-ı Sânî

محقق ثانی (الكركي)

Ebü'l-Hasen Nûruddîn Ali b. el-Hüseyin b. Ali el-Kerekî el-Âmîlî (ö. 940/1534)

İmâmiyye mezhebinin
muceđidlerinden sayılan
Şîî âlimi.

868 (1464) yılında Lübnan'ın Bikâ' vadisinde Ba'lebekk'e yakın Kerekînûh köyünde doğdu. Mevlâ-yi mürevvic (imâmiyye mezhebinin bayraktarı), Muhakkîk el-Hillî'den ayrılması için Muhakkîk-ı Sânî, nâib-i imâm ve sâhib-i zamân gibi lakaplarla tanındı. Muhalifleri tarafından ise "muhterî mezhebi Şîâ" (Şîâ'nın bölcüsü) olarak nitelendirildi. Kerekî'te Ebü'l-Hasen Zeynûddin Ali b. Hilâl el-Cezâîrî'den din ilimlerini ve özellikle Ca'ferîyye fikhını okuyarak icâzet aldı. Kahire'ye yap-

tığı bir ziyaret sırasında Sünî âlimlerin tefsir, hadis, Arap dili ve edebiyatı derslerine katıldı. Hocaları arasında Zekeriyâ el-Ensârî, Kemâleddin İbn Ebû Şerîf, Ahmed b. Ali el-Âmîlî el-Aynâî, Zeynûddin Ca'fer b. Hüsâm el-Âmîlî, Şemseddin Muhammed b. Ali el-Âmîlî ve Şemseddin Muhammed b. Dâvûd el-Cizzînî gibi âlimler yer almaktadır. Emîr Cemâleddin Muhammed el-Esterâbâdî'den *Şerhu't-Tecrîd*'i okudu ve ona İbnü'l-Mutahhar el-Hillî'nin *Kavâ'idü'l-aħkâm*'ını okuttu. Safevîler'in Kâşân'ı zaptında hazır bulunarak Sünî ulemâ ve kadıların Hz. Ali dışındaki halifelere sövmeye zorlanması faaliyetlerine katıldı (908/1503). Ertesi yıl Necef'e göç etti. 910'da (1505) muhtemelen I. Şâh İsmâîl'in sarayında bulundu ve İsfahan şeyhülislâmlîği ile tâtilf edildi. 914 (1508) yılında Akköyunlular'ın Bağdat'ta hapsettiği Kerekî aynı yıl şehrî ele geçiren Safevîler tarafından serbest bırakıldı. 916'da (1510) şahın Herat seferine katıldı ve Çaldıran Savaşı öncesinde diğer Necef ulemâsıyla birlikte İran'ın yeni ele geçirilmiş doğu eyaletlerinde İmâmiyye dâiliği yapmakla görevlendirildi. Şâh İsmâîl, sonraki tarihlerde Necef'teki Kerekî'ye öğretim ve talebelere yardım için kullanılmak üzere her yıl 70.000 dinar tahsis etti. Kerekî, I. Tahmasb devrinde Safevî sarayına çeşitli ziyaretler gerçekleştirdi. Safevî idaresiyle iş birliği yapması ve özellikle *Nefehâtu'l-lâhût* ve *Tâ'yînu'l-muħâlîfin li-emîri'l-mü'minîn* adlı risâlelerinde Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman'a sövülmESİNE yönelik uygulamaya cevaz vermesi, diğer İmâmiyye âlimleri tarafından bile takyyenin ihlâli olarak teklaki edilip kinandi. Cuma namazı, kible ve harâc gibi hususlardaki görüşleri Şîî âlimlerince eleştirildi. Özellikle İbrâhim b. Süleyman el-Katîffî birçok eseri için reddiyeler kaleme aldı. Kerekî'nin tasviyesile sadâret makamına getirilen talebesi Mîr Ni'metullah el-Hillî, Kerekî-Katîffî tartışmasında Katîffî'yi destekleyip imamın gaybûbeti sırasında cuma namazı kılmanın cevazına karşı çıkışınca azledilerek Bağdat'a sürüldü (936/1529). Ayrıca Tahmasb, Katîffîyi Kerekî'ye muhalefetten menetti ve bu emre itaatsizliği halinde onu cezalandırma yetkisini de bizzat Kerekî'ye verdi (Arjomand, *Authority and Political Culture in Shi'ism*, s. 81). Bazı İran şehirlerinde kâblenin kendi tesbitlerine göre değiştirilmesini emreden Kerekî bu meşalede felsefe, astronomi, matematik ve tıp alanlarındaki otoritesi sebebiyle "hâtemü'l-hükemâ" diye şöhret bulan dev-